

18.12.2014

Dnro 5166/4/13, 1320/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio

SOSIAALIHUOLLON VIRANOMAISTEN MENETTELY HUOSTAANOTETUN JA SIIJAISHUOLLOSSA OLEVAN LAPSEN ASIOISSA

1

KANTELU

Oikeusasiamiehen kansliaan saapui toisistaan riippumatta kaksi kantelua, joissa lastenpsykiatrisen sairaalanhoidon johtavissa asemissa olevat psykiatrian erikoislääkärit kantelivat oikeusasiamiehelle sosiaalihuollon viranomaisen menettelystä huostaanotetun ja sijaishuollossa olevan lapsen asioissa.

Johtava lääkäri A kanteli B:n kuntayhtymän lastensuojeluviranomaisen menettelystä sijoittaa huostaanotettu lapsi sijaishuoltoon C:n sairaalaan (5166/4/13). Kantelun mukaan valtion mielisairaala ei voi olla lapsen edun mukainen sijaishuoltopaikka. C:n sairaalan lääkärit olivat kannelleet B:n kuntayhtymän ratkaisusta aiemmin D:n aluehallintovirastolle. Aluehallintovirasto oli kuitenkin 6.11.2013 antamassaan päätöksessä katsonut, ettei asiassa ollut menetelty lainvastaisesti. Ylilääkäri A pyysi kantelussaan oikeusasiamiehen kannanottoa asiaan.

E:n yliopistollisen sairaalan vs. osastonylilääkäri F kanteli oikeusasiamiehelle tapauksesta, jossa osastolle tulleella huostaanotetulla lapsella väliaikaisesti ei ollut muuta sijaishuoltopaikkaa kuin sairaala. Osastonylilääkärin kantelusta ilmeni psykiatrisen sairaalan tyytymättömyys siihen tapaan, millä lastensuojelussa ja sijaishuollossa suhtauduttiin lapsen sijaishuoltopaikan vaihtoon ja muihinkin sellaisiin olosuhteisiin, jotka kantelun valossa olivat lapsen hoidon tuloksellisuuden kannalta tärkeitä (1320/4/14). Kantelun mukaan useita jaksoja psykiatrisella osastolla viettäneen lapsen sijaishuoltopaikkana ollut lastenkoti oli irtisanonut toimeksiantosopimuksen tämän vaikeahoitoisuuden vuoksi. Ennen uuden paikan löytymistä lapsella ei noin kuuden viikon ajan ollut muuta sijaishuoltopaikkaa kuin sairaala. Kantelijan mielestä lastenkoti oli menetellyt virheellisesti, kun se oli irtisanonut lapsen sijaishuoltoa koskevan toimeksiantosopimuksen ennen uuden sijaishuoltopaikan löytymistä ja ennen kuin lapsi oli totutettu vähitellen sijaishuoltopaikan vaihtoon. Osastonylilääkärin mielestä myös lapselle löydetty uusi sijaishuoltopaikka toimi virheellisesti, koska se edellytti, että lapsi tulee laitokseen samaan konserniin kuuluvan yksityisen lastenpsykiatrisen sairaalan kautta. Lapsen arviointi kantelijana olleen osastonylilääkärin edustamassa sairaalassa, ei uuden lastenkodin näkemyksen mukaan ollut riittävää. Osastonylilääkärin mielestä hoitavan tahon vaihdos ei ollut perusteltua lapsen hoidon eikä lapsen edun näkökulmasta.

2

SELVITYS

Kanteluissa oli kysymys huostaanotettujen lasten psykiatriseen sairaalahoitoon liittyvistä yhtäältä lastensuojelua ja sijaishuoltoa koskevien tahojen ja toisaalta lasten psykiatrista sairaalahoitoa edustavien tahojen näkemyseroista ja yhteistyön vaikeuksista. Koska olen toistuvasti kohdannut tarkastuksillani sekä kanteluissa lapsesta huolehtivien tahojen yhteistyöhön liittyviä vaikeuksia päätin tutkia kantelut yhdessä.

Pyysin sosiaali- ja terveystalouden lupa- ja valvontavirastoa, Valviraa, hankkimaan kanteluiden johdosta selvityksen ja antamaan asiasta oman lausuntonsa. Pyysin Valviraa kiinnittämään erityistä huomiota lapsen oikeuksien toteutumiseen tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset ovat eri mieltä lapsen hoidosta. Pyysin Valviraa mahdollisuuksien mukaan selvittämään lastensuojelun ja lasten psykiatrista hoitoa antavien tahojen välisten näkemuserojen syitä ja esittämään näkemyksensä siitä, miten tilanne olisi korjattavissa.

- - -

Tarkoitan tässä päätöksessäni lasten psykiatrisella hoidolla kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten psykiatrista hoitoon siis sekä lastenpsykiatrista ja 14–19-vuotiaille tarkoitettua nuorisopsykiatrista hoitoa.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat pääpiirteittäin

Kantelussa 5166/4/13 oli kyse työstä, joka oli alun perin sijoitettu yksityiseen lastenkotiin avohuollon tukitoimena kesällä 2011. Seuraavana kevättalvena hänet sijoitettiin kiireellisesti viranhaltijan päätöksellä. Huostaanotto seurasi vähän ennen vappua 2012 ja sijoituspaikaksi vaihtui toinen yksityinen lastenkoti. Tytön psykiatrinen sairaalahoido alkoi seuraavan vuoden tammikuussa tutkimus- ja hoitajaksolla. Sitä seurasi hoito lastenpsykiatrian kriisiosastolla helmikuussa. Seuraavan toukokuun lopulla tehtiin päätös lapsen tahdosta riippumattomasta hoidosta ja hoitopaikaksi vaihtui C:n sairaalan erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten tutkimus- ja hoito-osasto (- - - -osasto).

B:n kuntayhtymän perhepalvelujen esimies teki 12.6.2012 päätöksen lapsen sijaishuoltopaikan muuttamisesta sairaalan - - - -osastolle. Sairaalan lääkärit tekivät tästä hallintokantelun Itä-Suomen aluehallintovirastolle. Heidän mukaansa - - - -osasto ole lasten sijaishuoltopaikka, vaan terveydenhuollon lisäpalvelu tilanteissa, joissa kunnallisten erikoissairaaloiden keinot eivät ole riittäneet psykiatrisen tutkimuksen ja hoidon turvaamiseksi. Aluehallintovirastolle tehty kantelukirjelmä sekä sieltä annettu päätös olivat oikeusasiamiehelle tulleen kantelun liitteenä. Aluehallintovirasto piti lastensuojelun menettelyä tilanteessa lainmukaisena.

Johtava lääkäri totesi oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa 5166/4/13 mm. seuraavasti:

"Psykiatrisen sairaalahoidon tavoitteena on antaa sairaalahoidoa vain sen aikaa kuin sitä välttämättä tarvitaan. Hoidon vastetta ja vaikuttavuutta sekä saavutetun paremman psyykkisen voinnin kestävyyttä pitäisi sairaalahoidon aikana päästä testaamaan sairaalaolosuhteiden ulkopuolella ns. harjoittelujaksoilla. Siten vältetään laitostumista ja edistetään sopeutumista sairaalan ulkopuoliseen elämään ja toimintaan. Sairalahoidon aikana täytyy myös voida tehdä yhteistyötä niiden tahojen kanssa, joiden turviin / huolehdittavaksi lapsi kotiutuu sairaalasta."

Toinen kantelu 1320/4/14 koski poikaa, joka oli huostaanotettu noin 10-vuotiaana keväällä 2011 ja sijoitettu aluksi perhetukikeskukseen, mistä hänet oli noin kahden kuukauden kuluttua siirretty yksityiseen lastenkotiin. Keväällä 2013 lapsi oli ollut lastenpsykiatrisella kriisiosastolla, kotiutettu välillä, mutta palannut seuraavana päivänä jälleen sairaalaan, josta hänet oli siirretty toisen sairaalan lastenpsykiatriselle osastolle. Sieltä hänet kotiutettiin lastenkotiin kesällä 2013, mutta hän palasi sairaalaan jälleen syyskuussa. Yksityinen lastenkoti ilmoitti kantelun

mukaan loppusyksystä 2013, ettei se voinut enää jatkaa niin vaikeahoitoisen lapsen sijaishuoltopaikkana. Sairaalasta toivottiin, että siirtyminen uuteen sijaishuoltopaikkaan tehtäisiin asteittain, jotta pojan hoidossa saatuja tuloksia ei vaarannettaisi. Lastenkoti irtisanoi sopimuksensa tammikuun lopussa 2014. Lapselle asia kerrottiin kantelun mukaan niin, että poika sai 3.2.2014 viikonloppulomalta sairaalaan tullessaan kuulla, ettei hän voi enää palata siihen lastenkotiin, jota hän oli pitänyt kotinaan.

Tämän jälkeen lapselle etsittiin uutta sijaishuoltopaikkaa, mutta noin kuuden viikon ajan hänellä ei ollut muuta paikkaa kuin sairaala. Osasto, jolla hän oli, toimi viikko-osastona ja oli siksi viikonloput suljettuna. Poika vietti ainakin yhden viikonlopun lastenpsykiatrian kriisiosastolla, kun muuta hoitoa ei saatu järjestetyksi.

- - - kaupungin lastensuojeluviranomaisen päätöksellä sijaishuoltopaikaksi tuli yksityinen lastenkoti - - - 19.3.2014 alkaen. Lastenkoti oli kuitenkin asettanut ehdoksi, että lapsi tulee sinne yksityisen lastenpsykiatrisen sairaalan kautta. Saamastani selvityksestä käy ilmi, että yksityinen sairaala kuului samaan yrityskonserniin kuin lastenkoti. Selvityksen mukaan yksityinen sairaala haluttiin turvaamaan lapsen vaihtoa uuteen sijaishuoltopaikkaan. Lastenkodin omassa selvityksessä vedottiin mm. aiempiin huonoihin kokemuksiin lapsen siirron yhteydessä vastaavissa tilanteissa sekä siihen, että lapsen psyykkisestä kunnosta saadut tiedot olivat sen mukaan ainakin jossain määrin ristiriitaisia.

Selvityksen mukaan yksityiseen sairaalaan ja siten myös sijaishuoltopaikkaan siirtyminen pitkittyi sen vuoksi, etteivät E:n yliopistollinen sairaala ja - - - sairaala halunneet antaa maksusitoumusta eivätkä lähetettä yksityiseen sairaalaan. Lopulta maksusitoumus annettiin - - - sairaalasta. Lastensuojelun ja terveydenhuollon viranomaisilla oli siis toisistaan poikkeava näkemys yksityisessä sairaalassa tapahtuneen hoidon ja tutkimuksen tarkoituksenmukaisuudesta ja tarpeellisuudesta.

Lapsi vietti yksityisessä sairaalassa joitakin päiviä, jolloin selvityksen mukaan mm. arvioitiin hänen koulunkäyntinsä edellytyksiä. Tämän jälkeen tuolloin 13 vuotta täyttänyt lapsi siirtyi selvityksen mukaan paikallisen nuorisopsykiatrian poliklinikan potilaaksi.

3.2

Kanteluiden sisältämät laillisuuskysymykset

Kummassakin kantelussa lastenpsykiatrian johtavassa asemassa olevan erikoislääkärin arvostelu kohdistui siihen, että huostaanotettu lapsi joutui asumaan pelkästään sairaalan lastenpsykiatrisella osastolla.

Kantelu 5166/4/13 koski myös D:n aluehallintoviraston päätöstä, siinä katsottiin, ettei B:n kuntayhtymän ollut menetellyt lainvastaisesti, kun se oli sijoittanut päätöksellään lapsen sairaalaan. Aluehallintovirasto perusteli ratkaisuaan lastensuojelulailla ja sen perusteluilla sekä Tapio Rädyn kannanotolla teoksessa *Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen* (2012). Rädyn mukaan erityisesti ”*silloin, kun kysymys on hoidosta, joka edellyttää lapsen pidempiaikaista sairaalassa oloa ja kyse on sijaishuollon järjestämiseen liittyvän erikoissairaanhoidon järjestämisestä, tulee sijaishuollon muutospäätös tehdä*” (s. 420–421). Rätty korostaa myös sitä, ettei sijaishuoltopaikkaa tule muuttaa silloin, kun lapsi on sairaalassa esimerkiksi jalan murtumisen vuoksi, vaan että sairaalahoidon tulee liittyä lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon, kuten psykiatrisessa sairaalahoidossa usein hänen mukaansa tapahtuu.

Huostaanotetun lapsen sijoittaminen laitokseen perustuu lastensuojelulain 49 §:n 2 momenttiin. Sen mukaan lapsen hoito voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Hallituksen esityksessä lastensuojelulaiksi kyseisen lainkohdan sanamuotoa muutettiin hieman. Aiemmassa laissa vastaavassa

säännöksessä ollut ”*muu tarkoituksenmukainen tapa järjestää lapsen sijaishuolto*” muutettiin muotoon ”*lapsen tarpeiden mukainen tapa*”. Muutoksella haluttiin perusteiden mukaan korostaa nimenomaan lapsen tarpeiden huomioon ottamista sijaishuoltopaikan valinnassa. Perusteluita tarkennettiin vielä seuraavasti: ”*Joissain tilanteissa lapsen tilanne voi vaatia hänen sijoittamistaan esimerkiksi terveydenhuollon yksikköön hänen välttämättömän hoitonsa järjestämiseksi.*” (HE 252/2006 vp s. 176)

Arvioitavanani on se, onko huostaanotetun lapsen sijoittaminen viranhaltijan päätöksellä sairaalaan lapsen sairaalahoidon vuoksi lastensuojelulain mukainen ”*muu lapsen tarpeiden edellyttämä tapa*.” Päätös lapsen ottamisesta sairaalahoitoon tehdään terveydenhuollon taholla lääketieteellisin perustein samoin kun päätös lapsen kotiuttamisesta. Toisaalta lapsen sijoittamista sairaalaan koskevan päätöksen edellytys on lapsen lääketieteellisin perustein tapahtunut ottaminen sairaalan osastolle ja hoidon jatkuminen siellä.

Kantelun 5166/4/13 osalta totean ensinnäkin, että aluehallintovirasto on tutkinut C:n sairaalan lääkäreiden tekemän kantelun, eikä minulla ei ole aihetta epäillä, että aluehallintovirasto olisi käyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaansa väärin tai muutoinkaan menetellyt lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuuksiaan. Minulla ei ole muutenkaan aihetta puuttua aluehallintoviraston tekemän ratkaisun sisältöön.

Kantelussa 1320/4/14 pidettiin yksityisen lastenkodin menettelyä lainvastaisena, kun se irtisanoi toimeksiantosopimuksensa ennen kuin lapselle oli löytynyt toinen sijaishuoltopaikka. Toisen lastenkodin epäiltiin menetelleen lainvastaisesti kun se edellytti lapsen arviointia yksityisessä sairaalassa.

Käsitykseni mukaan yksityinen lastenkoti tai muu sijaishuoltopaikka voi irtisanoa toimeksiantosopimuksen sen ehtojen mukaisesti. Asian johdosta annetussa selvityksessä ei missään yhteydessä kyseenalaistettu sitä, ettei sopimuksen irtisanominen olisi ollut osapuolten välisen toimeksiantosopimuksen mukainen. Yksityinen lastensuojelulaitos voi nähdäkseni myös asettaa lapsen sijaishuollosta kunnan kanssa tehtävälle toimeksiantosopimukselle haluamiaan ehtoja, elleivät ne ole lainvastaisia. Se voi siten edellyttää yhteistyötä haluamansa yksityisen lastenpsykiatrisen sairaalan kanssa.

Johtopäätös

Katson, ettei minulla ole aihetta epäillä, että asioissa 5166/4/13 ja 1320/4/14 olisi menetelty toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti tai velvollisuuksia laiminlyöden. Kuitenkin viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien tahojen menettelyssä on ongelmia, jotka estävät lapsen sijaishuollon toteuttamisen lapsen etua ja lapsen oikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla kunnioittaen.

Valvira toteaa antamassaan lausunnossaan, että ”Palvelujärjestelmässä näyttää olevan puutteita, jotka voivat yksilötasolla aiheuttaa epätarkoituksenmukaisia ratkaisuja. Kehittämistä tarvitaan niin psykiatrisen hoitojärjestelmän kuin lastensuojelun sijaishuollon osalta. Lapsi- ja nuorisopsykiatrisen sairaanhoidon ja avohuollon välimaastoon tarvitaan kuntouttavia lapsi- ja nuorisopsykiatriaerikoistuneita hoitopaikkoja.”

Olen kiinnittänyt aiemminkin huomiota siihen epäkohtaan, että huostaanotettujen lasten sijaishuoltopaikka toistuvasti vaihtuu ja että lasta hoitavien viranomaisten suunnitelmallinen yhteistyö puuttuu usein.

3.3

Vaikeahoitoisten lasten sijaishuoltopaikkojen vaihtumiset

Lastensuojeluviranomainen on lastensuojelulain mukaan monella tavoin vastuussa lapsen sijaishuollon toteutumisesta lapsen edun mukaisesti. Lastensuojeluviranomaiselle siirtyy huostaanotossa oikeus päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta huostaanoton tarkoituksen toteutumiseksi. Viranomaiselle siirtyy huoltajalta myös oikeus mainittujen tavoitteiden toteutumiseksi päättää lapsen opetuksesta ja terveydenhuollosta (lastensuojelulain 45 §).

Käytännössä vastuu sijaishuollosta näyttää toteutuvan ennen muuta sijaishuoltopaikan valintaa koskevassa ratkaisussa. Minulle annetuissa selvityksissä ja Valviran lausunnossa lastensuojeluviranomaisen osuutta arvioitiin lähes yksinomaan sen pohjalta, oliko viranomainen tehnyt sijaishuoltopaikkaa koskevan ratkaisun valitsemalla käytettävissä olevista vaihtoehdoista lapsen kannalta parhaan mahdollisen. Valviran arvion mukaan esim. tapauksessa 1320/4/14 lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa oli käytetty yli 20 kuntaa palvelevaa sijaishuoltoyksikköä, joka oli etsinyt paikan kiinnittäen erityistä huomiota henkilökunnan kokemukseen, koulutukseen ja paikan sijaintiin, jotta lapsen läheiset saattoivat vaikeuksista pitää häneen yhteyttä. Valvira ei pitänyt menettelyä lainvastaisena, eikä asiassa ollut sen mukaan myöskään laiminlyöty velvollisuuksia. Valvira huomautti myös, että huostaanotetun lapsen tilanne voi muuttua odottamattomalla tavalla ja että sijaishuollossa pitää voida mukautua näihin muutoksiin.

Asiassa 5166/4/13 kiinnitän huomiota siihen, että - - - -osastolle otetun lapsen sijoittamista osastolle myös lastensuojelun päätöksellä pidetään vakiintuneesti lastensuojelulain mukaisena ja sitä on voitu ilmeisesti pitää lapsen kannalta myös tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. Lapsen edun mukaisena on tällöin mahdollista pitää sitä, että hoidon päätyttyä voidaan valita lapsen senhetkisiä tarpeita vastaava sijaishuoltopaikka. Mikäli lapsen hoito kuitenkin edellyttää yhteistyötä kodin kanssa ja esimerkiksi harjoittelua kotona, ei lapsen sijoittamista sairaalaan voida välttämättä pitää lapsen edun mukaisena.

Kantelusta ja tarkastuksista tekemiäni havaintojen perusteella lasten sijaishuoltopaikat vaihtuvat valitettavan usein. Erityisen usein vaihtuvat käsitykseni mukaan vaikeahoitoisten lasten sijaishuoltopaikat. Heidän kohdallaan vakaat olosuhteet ja pysyvät ihmissuhteet olisivat nähdäkseni kuitenkin erityisen tärkeitä. Sijaishuoltopaikan vaihtumiseen kasvattajien ja muiden heitä hoitavien henkilöiden vaihtumiseen sekä olosuhteiden muutoksiin sisältyy heidän kannaltaan erityisen suuria riskejä. Myös kanteluissa tarkoitettut lapset olivat joutuneet vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa.

Lastensuojelun viranomainen valitsee lapselle huostaanoton yhteydessä arvionsa mukaan parhaan sijaishuoltopaikan niistä vaihtoehdoista, joita sillä hetkellä on käytettävissä. Valinnassa pyritään mahdollisuuksien mukaan yhteistyöhön lapsen ja tämän vanhempien kanssa ja ottamaan muutenkin huomioon ne kriteerit, jotka on lueteltu lastensuojelulain 50 §:ssä. Näitä ovat huostaanoton perusteet, lapsen tarpeet, sisarusten erottamisen välttäminen ja vanhempien sekä muiden läheisten yhteydenpidon helppous, ihmissuhteiden ylläpito, hoidon jatkuvuus sekä mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen ja kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Lastensuojeluviranomainen tukee valittua sijoitusta mm. tukipäätöksin, jotka perustuvat vähintään vuosittain tehtävin asiakassuunnitelmiin sekä vanhempien ja sijaishuoltopaikan toivomuksiin. Lisäksi sijoitusta tuetaan tarvittaessa rajoitustoimenpiteitä koskevin päätöksin tai hankkimalla esimerkiksi lapsen lääketieteellisen hoidon kannalta tarpeellisia maksusitoumuksia. Jos huostaanoton yhteydessä valitussa sijaishuoltopaikassa todetaan myöhemmin, ettei lapsen sijoittaminen sinne voi enää jatkua, ja sijaishuoltosopimus irtisanotaan, lastensuojeluviranomaisella ei ole muuta mahdollisuutta kuin valita lapselle käytettävissä olevista vaihtoehdoista uusi, mahdollisimman hyvin edellä mainitut kriteerit täyttävä sijaishuoltopaikka.

Lastensuojeluviranomaisen vastuu lapsen sijaishuollon jatkuvuuden toteutumisesta lapsen edun mukaisella tavalla toteutuu paljolti juuri sijaishuoltoapaikan valintaa koskevassa ratkaisussa.

Myöskään sijaishuoltoapaikalla ei ole erityistä vastuuta lapsen sijaishuollon jatkuvuudesta. Kantelun 1320/4/14 selvityksen mukainen noin kuukauden irtisanomisaika on ilmeisesti näissä yhteyksissä tavanomainen. Mielestäni lapsen näkökulmasta aika on kovin lyhyt, sillä koko lähipiirin ja -ympäristön muuttuminen saattaa muuttaa lapsen elämän perusteellisesti, vaikka lapsen yhteydet omiin vanhempiin ja muihin läheisiin säilyisivätkin.

Ylipäättään sijaishuoltoapaikan vaihtumiset näyttävät olevan lastensuojelun näkökulmasta melko tavanomaisia, joskin lapsen kannalta valitettavia tapahtumia.

Olen kanteluratkaisuissani toistuvasti kiinnittänyt kunnan lastensuojelun viranomaisen huomiota siihen, etteivät toistuvat sijaishuoltoapaikan muutokset ole lapsen edun ja oikeuksien mukaisia. Lastensuojelun tulisi kiinnittää suurempaa huomiota sijaishuoltoapaikan valintaan erityisesti kaikkein huonoimmin voivien ja vaikeimmin hoidettavien lasten kohdalla, jotka näistä syistä ovat myös kaikkein haavoittuvimmassa asemassa. Joissain tapauksissa en ole voinut välttyä vaikutelmalta, että lapsi siirtyy ilman mitään suunnitelmallisuutta sijaishuoltoapaikasta ja psykiatrisesta hoitosuhteesta tai kuntoutuksesta toiseen ilman varmuutta jatkuvuudesta, tai varmuutta siitä kuka tai mikä taho lasta tulevaisuudessa hoitaa ja ilman mahdollisuutta sitoutua. Tämä ei mielestäni voi olla lapsen edun mukaista, eikä tällainen hoito ja kasvatusta voi mielestäni olla huostaanoton tarkoitus.

Lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen 20 artiklassa todetaan seuraavasti:

Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehtoisen hoidon kansallisen järjestelmän mukaisesti.

*Tämä hoito voi muun muassa olla sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. **Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etnisen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.***

On selvää, että useat sijaishuoltoapaikan vaihdokset eivät yleensä ole kenenkään lapsen edun mukaisia. Aivan erityisesti ne eivät mielestäni ole sellaisten lasten edun mukaisia, joilla on muutenkin psyykkisen terveyden ongelmia tai käytösongelmia. Lapsilla on oikeus pysyvyyteen ihmissuhteissa, toveripiirissä ja muissa sellaisissa olosuhteissa, jotka liittyvät hänen vakituisen asumispaikkaansa ja kotiinsa.

Sijaishuoltoapaikkaa tulee voida vaihtaa, jos lasta esimerkiksi kohdellaan sijaishuollossa huonosti tai jos se olisi muusta syystä lapsen toivomusten mukaista tai erityisen perusteltua. Viranomaisen tulee kuitenkin sitä ennen yhdessä sijaishuoltoapaikan henkilökunnan kanssa pyrkiä ratkaisemaan sijaishuollossa olevien lasten ongelmia ensisijaisesti tukemalla sijaishuoltoapaikan hoito- ja kasvatustyötä ja sinne muodostuneita pysyviä ihmissuhteita. Tämä saattaa edellyttää esimerkiksi tiivistä vuorovaikutusta lapsen psykiatrisen hoitotahon kanssa tai muuta vuorovaikutusta, joka toisi lapsen tarpeiden mukaista erityistason tietotaitoa lapsen vakituisen kasvatusta- ja hoitotyöhön tämän sijaishuoltoapaikassa.

3.4

Viranomaisten yhteistyö suunnitelmien tekemisessä ja niiden toteuttamisessa

Kantelussa 1320/4/14 kantelijana ollut osastonylilääkäri piti lapsen hoidon kannalta ongelmallisena sitä, että lapselle suunniteltu yksityinen sijaishuoltopaikka edellytti lapsen siirtyvän sinne yksityisen lastenpsykiatrisen sairaalan kautta. Yksityinen lastensuojelulaitos, jonne lapsi oli siirtymässä, halusi yksityisen sairaalan tukemaan lapsen siirtymisvaihetta. Lastensuojeluviranomainen tuki lastensuojelulaitosta, koska sen mukaan käytännössä muuta vaihtoehtoa sijaishuoltopaikaksi ei ollut. Lapsen siirtyminen viivästyi selvityksen mukaan usealla viikolla, mihin vaikutti se, että lapsen psykiatrinen hoitotaho ei pitänyt uutta hoitotahoa perusteltuna.

Lapsen asianmukaiseen suunnitelmalliseen sijaishuollon kannalta ei mielestäni ole asianmukaista, että lastensuojeluviranomainen tekee päätöksiä sijaishuollosta psykiatrista hoitotahoa kuulematta, kuten kantelussa 1320/4/14 väitettiin. Toisaalta kanteluun annetussa selvityksessä väitettiin, että kantelun tehnyt osastonylilääkäri puuttui lastensuojelun vastuulla olevaan päätöksentekoon. Asiassa ei ole käsitykseni mukaan osoitettu minkään tahon menetelleen toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti tai laiminlyöneen velvollisuuksiaan. Kantelu ja selvitys osoittavat mielestäni kuitenkin, ettei yhteistyö toiminut saumattomasti, mikä lastensuojeluviranomaisen selvityksessä myönnettiin.

Kanteluiden ja tarkastusten perusteella saamani kokemuksen mukaan lapsen edun mukaisen hoidon toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että vaikeahoitoisten lasten hoidossa kaikki lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvat viranomaiset ja muut tahot toimivat yhteistyössä. Lastensuojeluviranomaisten, lasten psykiatristen hoitotahojen ja lapsen perusopetuksesta sekä sijaishuollosta vastaavien tahojen välisen yhteistyön tulisi mielestäni olla säännöllistä, johdonmukaista ja jatkuvaa. Sillä, että suunnitelmat tehdään yhdessä, tulisi myös voida turvata niiden joustava ja joutuisa toimeenpano.

Nykyisen lastensuojelulain 14 §:ssä on pyritty turvaamaan se, että lastensuojelutoimenpiteistä päättävällä viranhaltijalla olisi käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen sekä terveydenhuollon asiantuntemusta sekä oikeudellista että muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Näiden tapausten perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, ettei tuo säännös turvaa riittävällä tavalla eri tahojen saumatonta ja tuloksellista yhteistyötä.

Viranomaisyhteistyön ongelmana pidetään usein tietosuojaa, eikä eri viranomaistahojen välistä yhteistyötä koskeva lainsäädäntömme ole selkeää eikä yhdenmukaista. Erilainen yksityisyyden suoja koskeva sääntely ja tulkinnat eivät aina palvele lapsen asioita hoitavien viranomaisten tiedon tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla.

Mielestäni tietojen saamista ja luovuttamista kokevan lainsäädännön ja ohjeistuksen jatkuva parantaminen on tärkeää.

3.5

Vaikeasti oireilevien lasten sijaishuollon järjestäminen

Oikeusasiamiehen kansliasta tehdyillä tarkastuksilla on havaittu että sijaishuollossa oleville vaikein käytöshäiriöihin oireileville lapsille on kovin hankalaa löytää oikeaa sijoituspaikkaa sen paremmin lastenkodeista kuin psykiatrisista sairaaloistakaan. Nähdäkseni kantelut 5166/4/13 ja 1320/4/14 liittyvät myös tämänkaltaisiin sijaishuollon ongelmiin. Tarkastuksilla saamieni tietojen mukaan näitä lapsia palautetaan lastenpsykiatrisista sairaaloista lyhyiden tarkkailujaksojen jälkeen lastensuojelulaitoksiin tai muihin sijaishuoltopaikkoihin, joissa niissä työskentelevän henkilökunnan näkemyksen mukaan ei ole riittävästi asiantuntemusta ja taitoa tukea heitä. Kantelussa 1320/4/14 lapsi palasi aina uudelleen sairaalaan, joskus jo yhden päivän jälkeen kotiuttamisestaan. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä näyttäisi siten olevan

vaikeasti oireilevia lapsia, jotka näyttävät putoavan lastensuojelun sijaishuollon ja lasten psykiatrisen sairaalahoidon väliin.

Kanteluista 5166/4/13 ja 1230/4/14 on nähdäkseni saatavissa tukea näkemykselle, jonka mukaan lasten psykiatrinen osastohoito pyritään nykyisin kohdentamaan lasten perusteellisimpiin tutkimuksiin tai vaikeimpiin oireisiin ja silloinkin vain lyhytaikaisina jaksoina. Samalla yhteistyö lapsen perheen tai sijaishuoltoapaikan kanssa voi olla osa lapsen saamaa laitoshoidoa. Olen tarkastuksillani saanut myös kuulla lastensuojelulaitosten ja psykiatristen osastojen sujuvasta yhteistyöstä, joka on mahdollistanut hoidollisen vuorovaikutuksen sijaishuoltoapaikan ja psykiatrisen osaston välillä.

Mielestäni olisi kuitenkin syytä selvittää millä tavoin lastensuojelun ja lastenpsykiatrian välisellä yhteistyöllä voidaan luoda sellainen sijaishuoltoapaikka ja hoidollinen yhteistyö, jonka avulla vaikeasti käytöshäiriöiselle lapselle voitaisiin turvata hyvä huolenpito, turvalliset pysyvät hoitosuhteet, lapsen erityistarpeet huomioon ottava opetus sekä läheiset ja pysyvät ihmissuhteet.

4

TOIMENPITEET

Katson, että kanteluiden ja saamani selvityksen perusteella ei ollut aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuksien laiminlyöntiä. Lasten etu ja oikeudet eivät kuitenkaan toteutuneet parhaalla mahdollisella tavalla.

1. Lapset joutuivat toistuvasti muuttamaan sijaishuoltoapaikkaa.
2. Lapsia hoitavien lastensuojelun ja terveydenhuollon viranomaisstahojen yhteistyössä oli ongelmia.
3. Lasten sijaishuollon ongelmat näyttivät ainakin osittain liittyvän siihen, ettei näiden vaikeahoitoisten lasten sijaishuoltoa varten ollut olemassa muuta paikkaa, kuin psykiatrinen osasto, joka ei kuitenkaan siellä toimivien lääkärien mukaan ollut tarkoitettu korvaamaan lapsen sijaishuoltoapaikkaa.

Näitä johtopäätöksiäni tukevat ne havainnot, joita olen tehnyt aiemmin ratkaisemieni kanteluiden ja tarkastusten perusteella. Käsitelmäni mukaan lasten edun ja oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita, jotka johtuvat ainakin osittain siitä, että lastensuojelun ja lasten psykiatrisen hoidon palvelujärjestelmiä, joihin kuuluvat muun muassa päätöksentekoa ja suunnittelua koskeva lainsäädäntö sekä vakiintuneet käytännöt, on ollut ilmeisen vaikea sovittaa yhteen käytännössä.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on aloitettu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksen toimeenpano. Saatan havaintoni sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön sekä sosiaali- ja terveyspalveluosaston osastopäällikön, ylläjohtajan tietoon, jotta ne voidaan ottaa huomioon uudistuksen toimeenpanossa ja sitä koskevassa ohjauksessa.

Pyydän, että sosiaali- ja terveysministeriö antaa minulle 2.4.2015 mennessä selvityksen siitä, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut aihetta.